

CONDOR MARIA

VLĂSCEANU GABRIELA

**PEDAGOGIA ȘI PSIHOLOGIA
EDUCAȚIEI.**

**PSIHOPEDAGOGIA
ADOLESCENȚILOR**

- Suport de curs -

Copyright © 2017, Editura Pro Universitaria

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CONDOR, MARIA

Pedagogia și psihologia educației : psihopedagogia adolescentilor /
Condor Maria, Vlăsceanu Gabriela Antoaneta. - București :
Pro Universitaria, 2016
Conține bibliografie
ISBN 978-606-26-0680-0

I. Vlăsceanu, Gabriela Antoaneta
159.922.8(075.8)

CUPRINS

I. PEDAGOGIA

1. Educația și problematica lumii contemporane.	7
1.1. Rolul educației, al eredității, mediului și învățării în formarea și dezvoltarea personalității umane	7
1.2. Noile tipuri de educație	8
1.3. Reforma învățământului românesc	9
1.4. Autoeducația și perfecționarea continuă	11
1.5. Relația dintre ereditate, mediu și educație	12
2. Teoria și metodologia instruirii.	16
2.1. Sistemul de învățământ	16
2.2. Analiza procesului de învățământ	17
2.3. Creșterea eficienței procesului de învățământ	18
2.4. Competențe ale profesorului	19
2.5. Sistemul principiilor didactice. Normativitatea activității didactice.	20
2.6. Finalitățile educației. Ideal, obiective, scopuri.	23
2.7. Operaționalizarea obiectivelor educaționale.	25
3. Teoria și metodologia curriculum-ului	27
3.1. Tipuri de curriculum	27
3.2. Practici noi în organizarea curriculum-ului	30
3.3. Documente curriculare	32
4. Modele, strategii, stiluri de predare	35
4.1. Conceptul de predare	35
4.2. Instruirea programată asistată de calculator	43
5. Evaluarea în procesul de învățământ	46
5.1. Funcții, forme și tipuri de evaluare a rezultatelor școlare	46
5.2. Perfecționarea sistemului de examinare și evaluare	51
6. Proiectarea pedagogică a activităților de predare-învățare-evaluare	54
6.1. Niveluri și etapele ale proiectării pedagogice	54
6.2. Etapele proiectării pedagogice	56

1. Personalitatea umană	61
1.1. Structura personalității.	100
1.2. Modele și perspective noi de abordare a personalității	114
2. Creativitatea	126
2.1. Structura factorială a actului creator	127
2.2. Stimularea, formarea și dezvoltarea conduitei creative la elevi	133
2.3. Predarea și învățarea creativă	139
3. Teoria și practica învățării școlare	141
3.1. Tipuri și forme de învățare	141
3.2. Condițiile interne și externe ale învățării școlare	143
3.3. Succesul școlar	150
3.4. Factorii psihologici ai reușitei școlare	151

PSIHOEDAGOGIA ADOLESCENȚILOR

1. Psihologia dezvoltării copilului și adolescentului.	167
1.1. Teoriile dezvoltării	167
1.2. Fișa de observare și caracterizare psihopedagogică a elevului	171
1.3. Dezvoltarea proceselor psihice la adolescenți	174
2. Inteligența	183
2.1. Teoria inteligențelor multiple	190
2.2. Inteligența emoțională	197
2.3. Dezvoltarea aptitudinilor	208
Bibliografie	213

I.

PEDAGOGIA

1. Educația și problematica lumii contemporane.

1.1. Rolul educației, al eredității, mediului și învățării în formarea și dezvoltarea personalității umane

Un rol important în formarea și dezvoltarea personalității umane îl au: ereditatea, mediul, educația și învățarea.

Ereditatea este premiza naturală a dezvoltării psihobiindividuale și este susținută de **teoria ereditaristă** (organicistă, ineistă) care afirmă rolul dominant al acesteia în formarea personalității. (*A. Gesell, B.F. Skinner*).

Mediul socio-cultural, în primul rând educația, constituie cadrul acestei dezvoltări, susținută de **teoria ambientalistă** (model reactiv) care afirmă rolul dominant al mediului în formarea personalității (*J.B. Watson*).

Rol important în dezvoltarea personalității îl are interacțiunea ereditate-mediul-educație ce se reflectă în realismul pedagogic, oglindită în **teoria dublei determinări** (model interacționist). Teoria s-a constituit treptat pe baza psihanalizei formulate de Sigmund Freud, a constructivismului genetic elaborate de Jean Piaget și a teoriei lui L.S. Vygotski, referitor la rolul cadrului istoric-cultural în dezvoltarea personalității.

1.2. Noile tipuri de educație

Evoluția rapidă a științei și tehnologiei a determinat o serie de invenții și descoperiri, cercetări științifice, dezvoltarea tehnologilor de vârf, necesitând demersuri interdisciplinare, și abordarea unor noi tipologii de educație (*Programul UNESCO*).

1. **Educația interculturală**, care promovează respectarea și cunoașterea culturii, a stilurilor și tradițiilor de viață ale comunităților etnice de către toți.

2. **Educația economică și antreprenorială**, care vizează dezvoltarea economiei de piață și a calităților de antreprenor: plan de afaceri, inițiative, proiecte de tehnologii informaționale.

3. **Educația pentru pace și cooperare**, ce promovează înțelegerea și respectarea valorilor culturii, a valorilor morale și culturale ale societății democratice, umanismul tehnologic pentru creșterea calității vieții prin invenții și noi descoperiri.

4. **Educația ecologică**, presupune protejarea mediului înconjurător, asumarea de responsabilități, acțiuni pentru protejarea faunei și florei, conștientizarea consecințelor poluării asupra sănătății omului.

5. **Educația pentru comunicare** implică petrecerea plăcută și utilă a timpului liber, folosind mijloacele mass-media și alte forme ale educației informale, pentru dezvoltarea orizontului de cultură generală și formarea unei personalități creative.

6. **Educația pentru sănătate**, vizează acțiuni pentru prevenirea și combaterea bolilor, o alimentație naturală și echilibrată, prevăzute în programe de prevenție și educație pentru un stil de viață sănătos.

7. **Educația pentru participare și democrație** implică educarea tineretului pentru respectarea principiilor democratice, apărarea drepturilor, participarea activă la dezvoltarea socială.

1.3. Reforma învățământului românesc

Reforma în învățământul românesc are ca efect realizarea unor mutații de politică și strategie educațională. Practicile și politicile educaționale bazate pe strategii didactice adecvate au la bază principiile de reformă din învățământul românesc:

- egalizarea sanselor pentru un învățământ diversificat, deschis și modern
- descentralizarea și reforma managementului școlar
- caracterul interdisciplinar al disciplinelor de cultură generală și al celor de specialitate prevăzute în planurile de învățământ
- armonizarea curriculum-ului național la prevederile UE
- adaptarea învățământului la evoluția sistemului economic, al tehnicii și tehnologiei avansate, a științei și pieței muncii.
- optimizarea raportului, în planurile de învățământ, între disciplinele de cultură generală și cele de specialitate (profesionale);

Programul reformei, elaborat pe baza acestor principii, cuprinde multe elemente de inovație dintre care cităm:

- restructurarea învățământului secundar, tehnic și vocațional;
- organizarea lui pe filiere, profiluri, specializări și pe cicluri curriculare:
  - *de observare și orientare,*
  - *de profundare (clasele X-XII)*
  - *de specializare;*
- proiectarea curriculară la nivel național și local;

- elaborarea curriculumului național, compatibil cu cei european;
- elaborarea și aplicarea planurilor-cadru de învățământ;
- elaborarea, într-o concepție didactică modernă, a programelor și a manualelor școlare;
- crearea pieței manualelor alternative;
- ameliorarea infrastructurii învățământului și conectarea lui la comunicațiile electronice mondiale;
- organizarea învățământului superior în trei cicluri:
  - *colegii*,
  - *învățământ superior de scurtă durată*
  - *învățământ superior de lungă durată*;
- crearea mecanismului de acreditare a învățământului public și privat;
- introducerea disciplinelor optionale pentru dezvoltarea aptitudinilor;
- aplicarea unui nou sistem de evaluare a rezultatelor școlare;
- introducerea examenului de capacitate la absolvirea gimnaziului;
- testarea exigentă la examenul de bacalaureat;
- folosirea unor practici didactice de tip interactiv;
- creșterea eficienței sistemului de finanțare și de gestionare a resurselor materiale;
- reforma managementului școlar și academic, prin descentralizarea și crearea autonomiei unităților de învățământ.

1.4. Autoeducația și perfecționarea continuă

Autoeducația este o activitate conștientă, orientată spre formarea sau desăvârșirea propriei persoane, în conformitate cu năzuințele, aspirațiile, idealurile și concepția despre rolul omului în societate.

Autoeducația devine posibilă la vârsta adolescenței, datorită celor trei funcții ale conștiinței de sine:

- 1) Funcția anticipativă - *de proiectare a propriei persoane, de formare a idealului de viață*
- 2) Funcția normativă - *modul de apreciere a valorilor pe baza unor criterii sociale*
- 3) Capacitatea omului - *de a se reflecta pe sine însuși, dându-și seama de ceea este și ceea ce vrea să devină (Steliană Toma).*

Autoeducația devine posibilă pe baza educației, când adolescentul, reflectând asupra celor învățate și disponând de un mod propriu de apreciere a valorilor socio-culturale, le interiorizează, participând la propria sa formare și dezvoltare. În același timp, autoeducația favorizează asimilarea influențelor educative iar pe de altă parte se integrează în educația permanentă, sporindu-i eficienței. Ca urmare, în școală vor trebui transmise elevilor bazele și modelele autoformării, pregătindu-i pentru educația permanentă. Autoeducația se realizează sub influența unui grup de factori.

Factorii interni care favorizează autoeducația sunt:

- autocunoașterea, prin care elevul sau adultul devine conștient de sale capacități intelectuale, interese și aptitudini;

- capacitatea persoanei de a se reflecta pe sine în mod critic,
- idealul de viață și nivelul de aspirație spre cultură și civilizație;
- responsabilitatea față de devenirea propriei persoane;
- modul propriu de apreciere a valorilor științifice, cultural-artistice., morale, religioase
- dorința de perfecționare continuă.

Factorii interni care favorizează autoeducația sunt:

- nivelul de dezvoltare a științei, tehnicii, tehnologiei și a culturii umaniste
- mobilitatea profesiunilor și noilor cerințe ale acestora.

Dintre metodele cele mai importante enumerăm:

- comunicarea și dezbaterea
- autoanaliza critică
- metodele raționale de studiu individual, etc.

1.5. Relația dintre ereditate, mediu și educație

Ereditatea este o însușire biologică pe baza căreia se conservă și se transmit caracterele unei specii de la ascendenți la descendenți. Informația genetică se găsește înregistrată biochimic în moleculele acizilor nucleici (A.D.N. și A.R.N.). Cei 46 de cromozomi ai speciei umane sunt alcătuși din sute de mii de gene. Genele sunt segmente de A.D.N. și A.R.N., grupate în lanțuri duble de nucleotide și conțin programul genetic al viitorului organism.

Sunt situații când genele pot fi afectate sub influența unor produse toxice, radiații, droguri, unele medicamente și alcool consumate în mari cantități, provocând apariția unor maladii, ce se transmit apoi din generație în generație. Influenta acestor factori este mult mai mare în primele luni de viață intrauterină a copilului.

Bazele biologice ale dezvoltării psihice, denumite și premise ale dezvoltării psihointividuale se referă la particularitățile anatomo-fiziologice ale creierului, constituind din aproximativ 14 miliarde de celule (neuroni). Neuronii sunt formați dintr-un corp celular și din prelungiri: un axon și dendrite.

O parte din aceste prelungiri sunt izolate într-o teacă de mielină, formând fascicule de culoare albă, prin care influxul nervos circulă în ambele sensuri, în timp ce alte celule sunt neizolate, de culoare cenușie. La rândul lor, dendritele se ramifică în spini dendritici, care pot fi de la câteva mii pe neuron, la câteva zeci de mii și se leagă de terminațiile axonilor, constituind sinapsele.

În timpul funcționării neuronilor, butonii terminali ai ultimilor ramificații ale axonului eliberează, în urma sintezei enzimelor (proteine specifice), niște mediatori chimici (acetil-colina, noradrenalina, serotonina, dopamina) etc. Acești neurotransmițători induc influxul nervos cu informație codificată de la un neuron la altul, prin intermediul sinapselor, asigurând circulația și înregistrarea informației ajunse la creier, din mediul extern sau intern. Activitatea creierului se desfășoară pe baza celor trei caracteristici ale sale:

- ✓ funcția metabolică,
- ✓ excitabilitatea
- ✓ conductibilitatea.

Exercițiile senzorio-motorii din primii ani de viață, învățarea limbajului și apoi învățarea logică contribuie la punerea în funcțiune a mai multor neuroni și sinapselor, determinând în același timp și o creștere în cantități mici a acidului ribonucleic (A.R.N.), care după unii specialiști, ar sta la baza memoriei, iar până la 4-5 ani se poate dezvolta aproximativ 50% din inteligența copilului.

Toate acestea sunt predispoziții și potențialități ereditare, care în primii ani de viață ai copilului au un caracter nediferențiat, polivalent, în sensul că pe același fond înăscut, se formează, sub influența condițiilor de mediu și de educație, însușiri psihice și profiluri morale diferite.

Mediul reprezintă cadrul socio-cultural al dezvoltării psihoidividuale. Componentele mediului sunt:

➤ *mediul geografic - natural*, care influențează dezvoltarea și sănătatea omului prin câmpul geomagnetic, prin climă, relief, radiații și poluare;

➤ *mediul socio-cultural*, ce permite umanizarea și socializarea individului biologic uman, prin asigurarea condițiilor materiale, de civilizație și cultură, exercitându-și influența prin relațiile inter-umane, instituții, ideologii, grupuri sociale, tradiții, concepții, stiluri de viață etc.

➤ *mediul psihoso-socio-cultural* constituie cadrul dezvoltării prin influențele sale organizate și neorganizate, având un rol deosebit de important în formarea omului ca personalitate.

Din cadrul mediului social o influență decisivă o are familia ca mediu socio-cultural și afectiv. În familie copilul

învață limbajul și comportamentul social, își formează aspirații și idealuri, convingeri și aptitudini, sentimente, trăsături de voință și de caracter. Dacă ereditatea oferă o serie de premize naturale, mediul socio-cultural este acela care oferă condiții și dă conținut personalității.

Educația este factor determinant al dezvoltării psihoidividuale. Umanizarea copilului și personalitatea sa sunt hotărâte de condițiile de mediu socio-cultural iar din cadrul acestuia *educația are rolul determinant*.

Copilul devine om social numai prin *educație*, cu ajutorul căreia își:

- însușește limbajul social, cultura generală și comportamentul moral-cetățenesc,
- formează concepția despre lume,
- dezvoltă potențialul creator și se pregătește pentru integrarea socio-profesională.

Iată de ce este important pentru toți factorii educaționali (*părinți, cadre didactice, organizații de tineret sau instituții de cultură*) să cunoască temeinic personalitatea copilului, gradul său de educabilitate și, pe această bază, să structureze întregul proiect de tehnologie a educației.

În concluzie, **ereditatea** oferă sau nu potențialul de dezvoltare psihofiziologică, **mediul** oferă sau nu anumite condiții, iar **educația** dirijează, prin procesul învățării, formarea armonioasă și integrală a personalității, fiind factorul determinant al acesteia.

2. Teoria și metodologia instruirii.

2.1. Sistemul de învățământ

Sistemul de învățământ reprezintă ansamblul instituțiilor specializate în proiectarea curriculum-ului național, în raport de finalitățile educaționale și realizarea acestuia prin conținuturi și metodologii de formare a personalității.

Funcțiile sistemului de învățământ sunt:

- *funcția socială*, de integrare socială, profesională și moral-civică a omului format prin educație;
- *funcția economică*, întrucât în sistemul de învățământ se pregătește, planificat și organizat, forța de muncă necesară în toate sectoarele de activitate de pe piața muncii (Coombs, 1969);
- *funcția de comunicare interumană*, întrucât prin sistemul de învățământ se transmit de la o generație la alta valorile culturii și civilizației, experiența de producție și comportamentul social.

Tendințe de evoluție. Respectând stadiile de vîrstă și elementele funcționale ale culturii generale, liceul urmează să fie structurat pe filiere, profiluri și specializări:

- *filiera teoretică*, cu specializările: filologie, științe sociale, matematică-informatică, științe ale naturii (cu discipline obligatorii și optionale);
- *filiera tehnologică*, cu profil: tehnic, economic, administrativ, agricol, silvicultură și agromontan;
- *filiera vocațională*, cu profil sportiv, militar, teologic, artistic și pedagogic (Planuri-cadru, 1999).

Structura sistemului de învățământ este constituită din ansamblul nivelurilor învățământului:

- preșcolar,
- primar,
- gimnazial,
- profesional,
- liceal
- superior, și de interdependențele dintre acestea, prin care se realizează în mod planificat și organizat, funcțiile sistemului educațional.

2.2. Analiza procesului de învățământ

Predarea-învățarea și **evaluarea** sunt procese fundamentale ale actului didactic, fiind într-o îstrânsă interacțiune pentru a se realiza formarea personalității elevilor.

Predarea este un proces de comunicare didactică a informațiilor, deprinderilor și abilităților prevăzute în programele de învățământ, în scopul instruirii elevilor prin *învățare* și *evaluare* a performanțelor obținute, între cele trei procese existând un raport de interdependentă.

În procesul de predare profesorul comunică elevilor informații selectate pe baza unor criterii științifice, psihologice și pedagogice, le explică și le demonstrează, angajând în același timp și elevii în acest proces, oferindu-le modalități de a gândi și de a acționa, stimulând astfel învățarea.

❖ *Eficiența învățării depinde, în mare măsură, de calitatea predării*, care se ameliorează cunoscând rezultatele prin evaluarea acestora. Predarea implică deci atât învățarea cât și evaluarea.